

Wisseling bestuursleden

Tijdens de najaarsledenvergadering op 17 november j.l. heeft mevrouw E. L. S. Offringa-Boom afscheid genomen als bestuurslid van Oud-Utrecht. Zij meende, na gedurende een periode van 7 jaar als zodanig werkzaam te zijn geweest, haar plaats aan iemand anders te kunnen afstaan om vervolgens haar vrijkomende tijd aan andere activiteiten te gaan besteden. Gelukkig blijft mevrouw Offringa aan als lid van de redactiecommissie van het Jaarboek.

Het bestuur is blij met deze laatste beslissing. Wij hebben haar in de betrekkelijk lange periode van haar bestuurslidmaatschap leren waarderen om haar enthousiasme, haar inzicht, haar kordaatheid en haar werkkraft; vier facetten van haar persoonlijkheid, waarvan onze vereniging in ruime mate heeft geprofiteerd. Of het nu ging om het waarnemen (gedurende een vol jaar) van het secretariaat, om het organiseren van de bezorging van het Jaarboek, om het begeleiden van de propagandacommissie of om welke bestuurszaak dan ook, nooit deden wij vergeefs een beroep op haar. En wat ze deed, deed ze goed.

Bescheiden als ze is, besteedt mevrouw Offringa nooit zo erg veel woorden aan haar vrijwillig op zich genomen taken. In deze geest zullen we ook dit afscheidwoord niet te lang maken; het bestuur hoopt alleen, dat er nog een lange reeks van Jaarboeken van Oud-Utrecht zal verschijnen, waarin haar naam voorkomt als lid van de redactiecommissie!

Als haar opvolger in het bestuur werd gekozen overeenkomstig de voordracht drs. C. Staal. Deze jeugdige

Neerlandicus, die velen al kennen als lid van de redactie van dit Maandblad en van de propagandacommissie, wensen we een goede en voldoende gevende tijd toe, zowel ten bate van Oud-Utrecht als van hemzelf.

Namens het bestuur

A. H. R. Hoogezand, voorzitter

Contributie 1977

De algemene najaarsledenvergadering heeft op 17 november 1976 ingestemd met het bestuursvoorstel om de contributie voor 1977 te brengen op f 35,—. De vergadering besloot voorts om - in afwijking van het bestuursvoorstel - de contributie voor leden boven de leeftijd van 65 jaar te stellen op f 30,— en om voor leden jonger dan 26 jaar de minimum-contributie te bepalen op f 20,—.

De leden, die hetzij in de groep 65+, hetzij in die van 26- vallen en die prijs stellen op een lidmaatschap tegen gereduceerde prijs dienen dat onder mededeling van hun leeftijd c.q. geboortedatum kenbaar te maken aan ondergetekende.

Ter betaling van de contributie 1977 zal u bij één van de eerstvolgende nummers van het Maandblad een accept-girokaart worden toegezonden. Voor onze administratie zou het prettig zijn wanneer u met betaling van uw contributie 1977 wacht tot u de accept-girokaart hebt ontvangen, maar als u voordien al wenst te betalen kan dat uiteraard met gebruikmaking van een „blauwe girokaart" door overschrijving van het contributiebedrag op girorekening 575520 t.n.v. de Vereniging Oud-Utrecht, contributierekening, te Utrecht.

W. Uittenbogaard, penningmeester

Schuldeisers dringen aan

Onze voorvaders hebben wat afgeweend! Lees maar eens in hun geschriften en u zult begrijpen hoezeer we de uitvinder van de zakdoek dankbaar mogen zijn. Het is bijna niet te geloven dat zo rond 1800 de mensen zich echt zo tranerijk en breedspakig plachten uit te drukken als de romanfiguren van auteurs uit die tijd. Toch is het echt waar; wie zou trouwens die boeken hebben gelezen als de schrijvers hun personen geen rollen lieten spelen die op zijn minst een beetje levensecht waren? Men was toen nog niet zo gehard tegen vreugde en kommer als wij met onze radio- en t.v.-programma's.

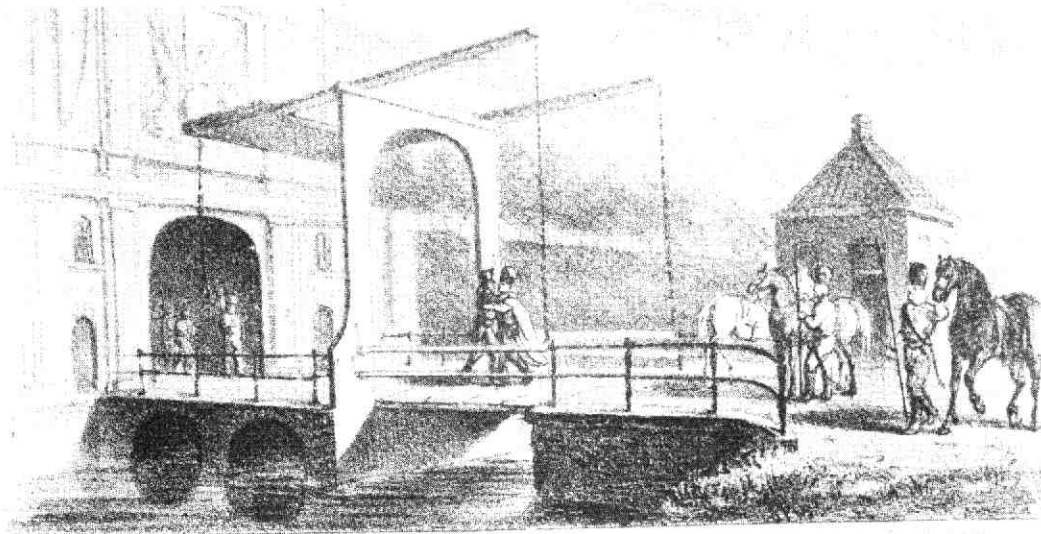
Hoe levensecht dat gejammer wel was bleek me weer eens toen ik een paar brieven in handen kreeg van mensen die geld van de gemeente Utrecht tegoed hadden. Die brieven werden in 1815 en '16 geschreven, toen dus de Bataafse en Franse jaren net voorbij waren. In die periode van laat ik het maar bezetting

noemen hadden allerlei middenstanders goederen en diensten geleverd waarvan de gemeente de onkosten zou betalen. Nu was het in die jaren van administratief onbenul niet ongewoon als leveranciers hun vaak wat slordige nota's pas zeer laat indienden. De gemeente kontroleerde dan de zaak en als alles in orde bleek en de ambtenaren niet al te laks of overwerkt waren volgde betaling. Maar de bezettingsjaren, 1795-1813, waren duur geweest. De prijzen waren gestegen, het onderhoud van de Fransen had veel gekost, de inkomsten waren over bijna de gehele linie teruggelopen. Daar bovenop kwam nog het steeds hogere bedrag dat het gemeentebestuur aan de zorg voor de armen moest besteden. Het behoeft dan ook niemand te verbazen, dat de gemeente niet in staat was geweest zijn rekeningen allemaal te betalen. Toch had men het wel wat erg bont gemaakt, want toen in 1815 werd uitgerekend hoe groot de achter-

stallige schuld wel was bleek, dat er nog rekeningen van 1795 lagen. Nu kan het best zijn dat de stad eerst even met betalen had gewacht om te proberen het geld van hogere autoriteiten vergoed te krijgen. Bijvoorbeeld voor goederen en diensten aan de Fransen bezwezen en geleverd. Maar intussen zaten veel kleine mannen zonder het hun toekomende geld; in totaal ruim 85.000 gulden.

Daarvan moest alleen al f 16.930 worden betaald aan vervoerders die allerlei transporten hadden verzorgd. Verder waren er veel ambachtslieden die werk

jaar van de hele periode. De *opwinder van het horologie* van de Jacobikerk had nog f 66,— tegoed, twee klokkeluiders nog f 125,— en zo waren er meer. En, zoals later weer bleek, voor een bedrag dat veel groter was dan de f 85.000 waarover zojuist is gesproken: er zijn nota's pas later ingediend. En er zijn direkt na het vertrek van de Fransen leveranties gedaan waarvoor de betaling op zich liet wachten. Maar laten we ons voorlopig even bezig houden met die 85.000 gulden. De achterstand was niet over alle jaren gelijkelijk verdeeld:

DE EERSTE KOZAKKEN TE UTRECHT.
28 November 1813.

Afbeelding van de aankomst der eerste kozakken voor de Witte vrouwenpoort.
Uit: Utrechtsche Volksalmanak 1865, p. 145. G.A.U. Hist. atlas T 13.1.

hadden verricht, leveranciers die in goed vertrouwen goederen op rekening hadden verstrekt en mensen die om de een of andere reden hun betaling van loon uit de stadskas niet hadden ontvangen. Ik kan het niet nalaten u een paar voorbeelden te noemen. De bedragen heb ik allemaal afgerond omdat ik me niet kan voorstellen dat er iemand gelukkig is met de wetenschap hoeveel stuivers en penningen iemand precies te vorderen had.

Er waren leveringen geweest van kaarsen, touw, stenen, stro en lakens voor de kazernerij en wijn voor de „Geertruidekerk”. De *illuminatiën* kostten in 1810 minstens f 3720,—, in 1811 f 370,—. „Minstens” want ik weet alleen maar dat **deze** rekeningen in 1815 nog niet waren betaald. Verder waren er talloze verbouwingen en reparaties uitgevoerd. En dan waren er nog een paar salarissen niet betaald over 1811 en 1812. Over 1813 wordt in het stuk waar ik deze informatie aan ontleen niet gesproken, maar ik heb geen aanleiding om te veronderstellen dat het in dat jaar beter zal zijn geweest: het was wel het slechtste

1795 t/m 1809	f 21.092,—
1810	f 37.531,—
1811	f 19.539,—
1812	f 4.378,—
1813	f 2.621,—

Voordat u nu denkt dat 1812 en 1813 duidelijk goedkope jaren zijn geweest voor de stad herinner ik u eraan dat het om onbetaalde rekeningen gaat. Het kan best zijn dat het stadsbestuur in die jaren erg zuinig is geweest, maar ook, dat de rekeningen toen vrij vlot zijn betaald of nog niet binnen waren! En voor 1810 en 1811 geldt, dat het best mogelijk is dat de stad toen extra veel heeft uitgegeven of extra weinig rekeningen kontant heeft betaald.

Opluchting

Er zal bij die schuldeisers wel een dubbele zucht van verlichting zijn opgegaan toen de Fransen vertrokken. Het leek dat vrijheid en betaling hen nu toelachten. De goede oude tijd zou immers terugkomen. En ik denk

niet dat ze daarbij dachten aan de toch wat grauwe sfeer van stilstand en verval van rond 1790, nee, ze zullen wel aan de goede gouden eeuw hebben gedacht.

Al gauw bleek dat ze veel te optimistisch waren geweest, want waar zou de stad het benodigde geld vandaan hebben moeten halen? Heel Nederland was in de afgelopen jaren immers sterk verarmd, handel en nijverheid hadden enorme klappen te inkasseren gekregen, het aantal bedelaars steeg beangstigend. Financieel had de stad het niet best en er zat voor de schuldeisers weinig anders op dan maar weer te wachten, tot een nieuw geluk hun ten deel zou vallen. Intussen zat het stadsbestuur wel dwars dat er een zo grote achterstand in betaling was en in 1815 werd een plan uitgewerkt om van de schuld af te komen. Het liefst zou men in één keer hebben betaald, maar daar waren de stedelijke bezittingen te gering voor. Verder uitstel kon echter ook niet worden goedgekeurd, want de *billijkheid en het belang der crediteuren echter vordert, dat een aanvang worde gemaakt, met dezelve betaling, naar mate van de voorhanden zijnde middelen*. Aan de hogere autoriteiten werd voorgesteld een betaling van f 20.000,— per jaar goed te vinden. Daartoe zouden wat stedelijke belastingen worden aangewend en wat huizen worden verkocht. Het eerst zouden de rekeningen uit de periode 1795-1809 worden betaald. De schuldeisers kregen geen rente uitgekeerd want dat werd door de minister van binnenlandse zaken niet goedgevonden toen de burgemeester het voorstelde. Maar dat vonden de schuldeisers blijkbaar niet eens erg: ze hadden nu tenminste een redelijke kans dat hun rekeningen binnen een paar jaar betaald zouden worden. Er waren er enkelen die echter niet van plan bleken zo kalmpjes met de armen over elkaar te gaan zitten afwachten. Zij behoorden niet eens tot de oudere schuldeisers. Van die sprekende minderheid wil ik er drie aan het woord laten. U zult dan vanzelf wel begrijpen waarom ik begonnen ben met te praten over tranen en breedsprakigheid.

Maanbrieven

De textielabrikant Adriaan van Pesch schreef in mei 1815, mede namens een aantal andere leveranciers, een request aan het stadsbestuur. Geen herinnering aan de rekeningen die eerder waren gestuurd, nee, in die tijd verzocht men netjes, gaf men met verschuldigde eerbied te kennen dat men aanspraak op betaling maakte. In zijn request herinnerde Van Pesch het gemeentebestuur eraan dat hij, evenals zijn vrienden, op herhaald verzoek van het toenmalige stadsbestuur leveranties had gedaan aan de geallieerde troepen die in 1813 een poosje in en om Utrecht hadden gelegen. Ze hadden schoorvoetend aan het verzoek voldaan, vrezend blijkbaar dat het met de betaling niet goed zat. Maar het stadsbestuur had hen bij herhaling verzekerd dat ze binnen 14 dagen hun geld zouden ontvangen: f 11.130,—. Die veertien dagen waren nu, na meer dan een jaar, wel voorbij.

Intussen hadden ze niet bij het stadsbestuur om hun geld willen zeuren, inziend dat het moeilijke tijden

waren. Maar ook voor hen was het niet gemakkelijk het hoofd boven water te houden. Zij hadden zich aan het kontrakt gehouden. Nu was het zo, dat de *billijkheid en de goede trouw vorderen allezints dat eindelijk van stads wege daaraan voldaan worde*. Er staat echt „eindelijk”, terwijl anderen al sinds 1795 wachten. De grote ondernemer van Pesch was blijkbaar ontevreden. Van kruiperigheid was geen sprake.

Ook de professoren staken hun onvrede niet onder stoelen en banken toen ze in 1816 bij de burgemeester en raad van de stad aanklopten. Om hun klacht te begrijpen moet u zich eerst weer herinneren dat Nederland in 1810 bij Frankrijk werd ingelijfd. Eén van de gevolgen was, dat de oude Utrechtse universiteit werd gedegradeerd tot een ordinaire „*école secondaire*”. Dat betekende een verlies van aanzien en salaris voor de profs.

Al in 1815 was er in het gemeentebestuur gesproken over de *vergelijkende staat van de hoegrootheid der jaarwedden aan Heeren Professoren der Utrechtsche Academie bij derzelve aanstelling of naderhand toegekend, met het montan der sommen, welke hun navolgende begroting-staten der stad Utrecht, in de jaren 1811, 1812 en 1813 tijdens de vernietiging der Hooge school, als Hoog-Leeraren van een Ecole Seconde zijn uitbetaald*. Elk van de heren bleek er in die drie jaren meer dan een jaarsalaris op te kort te zijn gekomen. In totaal ging het om f 28.965,—, een fors bedrag zelfs voor 16 heren met een jaarinkomen dat varieerde van f 700,— tot f 2500,—

Toen het gepraat van het gemeentebestuur geen resultaat opleverde stuurden de profs er in 1816 een brief overheen. Geen smekend request, daarvoor waren ze zelf te hoge heren in de Utrechtse gemeenschap. Daarom geen aanhef vol eerbied maar *De ondergeteekende Professoren aan de Akademie te Utrecht oordeelen het noodig, zich tot Uweled. achtb. te wenden, over ééne van hunne gewigtige aangelegenheden*. Zij hadden zich steeds (*'t zij zonder roem gezegd*) van hun taak gekweten, hetgeen hun dan ook *eene wederzijdsche aanspraak geeft, op de gave vervulling van de voorwaarden der bedongen besolding. Gedurende den tijd onzer onderdrukking door eenen vreemden overheerscher, is de stads regering belet geworden om, aan hare verplichting ten dezen aanzien, te voldoen; en heeft zij slechts, voor zekere, dan eens meerdere, dan eens mindere gedeelten, naar de willekeur der gebiedende oppermacht, de besolding der Hoogleeraren voldaan. Doch die ijzeren scepter is verbrijzeld. Orde en recht zijn hersteld, onder de billijke en weldadige regering van onzen geerbiedigden Koning.*

Het zou allemaal best wat korter gezegd kunnen worden, net als de rest: *Dat dit achterstallige van der Professoren besolding daarna* (= na de bespreking van bovengenoemde „vergelijkende staat”) *nog niet is betaald geworden, schrijven zij* (= de hooggeleerden,) *ook geenszins toe aan ongezindheid van de (...) Regering; maar aan de omstandigheden van tijden, die andere dringender uitgaven uit Stads kas vorderden.*

Daarom heeft eene zekere kiescheid Professoren terug gehouden, van op de betaling hunner achterstallige besoldiging, aantedringen. Nu brachten ze hunne regtmatige vorderingen onder het oog van U weled. achtb. omdat de financiële toestand voor de stad was verbeterd. En ze herinnerden eraan, dat zij nooit naar elders hadden gesolliciteerd en aantrekkelijke aanbiedingen hadden afgeslagen. Een beetje dreigend zou je zo zeggen: pas op, betaal nu eindelijk eens, anders gaan we!

dood op 6-12-1833 werd hij trouw in de patentbelasting aangeslagen als touwslager, matte- en zeilmaker en winkelier van zijn eigen produkten. Tot 1824 ging het hem goed: 16, zelfs 20 werklieden in dienst. Zouden het aan het grote wiel draaiende kinderen zijn geweest of zouden die niet zijn meegeteld? Na '24 worden er minder werklieden genoemd; zou Gersen de belasting hebben opgelicht? Er was enige aarzeling ten aanzien van zijn oprechtheid en geen wonder want in 1823 had hij nog 12 werklieden in dienst en

De Professoren voornoemd vertrouwen te meer, dat hunne billijke vordering geen bedenking van Stadswege ontmoeten zal, daar zy meenen met grond te mogen zeggen, dat de Stad zelve, onder Gods zegen, het behoud en de herstelling ~~hunner~~ ^{hunner} Akademie, groote deels, te danken heeft aan de volharding, met welke de Hooggeleeraars, niettegenstaande de wanbetaling en andere ongunstige omstandigheden, op hunne posten zijn gebleven, zonder elders een beter beschaan te zoeken, of, zoo veel hun dit werd aangeboden, hetzelfde aanteneemen.

Utrecht, den 4 van Spookkelmāand, 1816.

J. Rau.

J. E. R. R. R.

Matth. Van Loon.

C. W. de Rhoer.

H. V. J. J. J.

H. H. H. H.

N. C. de Premeij.

A. H. H. H.

Ph. W. Van Heerde.

L. Huisman.

G. Van Oordt.

J. H. P. P.

G. Moll.

Slot van de brief met de handtekingen van de „Heeren Professoren“. G.A.U., Stadsarchief V, nr. 103.1816.

De tranen

In 1810 verrichtte de mattemaker H. A. Gersen zeilmakerswerk voor de stad. Hij woonde op de Neude met zijn vrouw en dochtertje, in 1813 zonder inwonend huishoudelijk personeel. In 1806 en 1807 betaalde hij f 5,- in de patentbelasting ¹⁾ waaruit we mogen afleiden dat hij geen grootbedrijf leidde als touwslager, maar ook beslist niet tot de allerkleinsten gerekend mocht worden. Dat blijkt uit de informatie die we in latere jaren over hem hebben ook: tot zijn

in 1824 geen. De controleur van de belasting noteerde daarom in het register van 1825 *de knegts te verifiëren*, maar er werd niet genoteerd dat fraude was ontdekt. Ook in 1826 was er echter aanleiding om maar eens te controleren of zijn opgave dat hij alleen arbeidde wel juist was. Misschien omdat men zich zijn vroegere opgaven herinnerde, misschien ook omdat het voor een touwslager wel erg moeilijk is om zijn werk alleen te doen. Maar er werd niet genoteerd dat er een foute opgave was gedaan en dus moeten we

annemen dat het Gersen in die jaren niet al te besting. Of dat hij zijn schaapjes op het droge had. Maar raarom zou hij dan in de volgende jaren weer meer arbeiders in dienst hebben genomen: in 1828 15 verklieden, in 1830 nog 10? Laten we hem maar een visselend succesvol middelgroot ondernemer noemen, die ondanks de controles van de belastingdienst en goede naam had en in 1819 een medaille won voor de kwaliteit van zijn goederen. In 1815 meldden de burgemeesters van hem dat zij over hem *niet dan llezints gunstige getuigenissen* konden geven. Zij chreven dat naar aanleiding van Gersens request aan de koning waarin hij om het monopolie van levering aan het een of ander vroeg. In diezelfde tijd zijn er neer bewijzen van zijn ondernemingsgeest. Hij was toen net 30 jaar oud en juichte in 1814 dat het hem uitstekend ging, en dus zijn arbeiders ook, omdat hij kon uitbreiden dank zij de hulp van het gemeentebestuur dat een geschikt gebouw voor hem beschikbaar had gesteld. Dat gebouw zal wel een leegstaande kamerne zijn geweest. In 1819 was Gersen er tenminste zozeer aan gewend van die ruimten gratis gebruik te mogen maken, dat hij een boos request aan de koning stuurde toen het stadsbestuur besloot die ongebruikte gebouwen te verkopen, om met de opbrengst de achterstallige schulden te kunnen aflossen. Een beetje verbaasd reageerde de burgemeester *Wij hebben met veel verwondering uit genoemde rekweste gezien dat ten rekwestrant eene genotene gunst thans in een verplichtinge zoude willen overbrengen en dan daaraan te willen toeschrijven het geheel te gronden gaan van deszelfs fabriek alzoo in het in kwestie zijnde llocaal slechts een klein getal kinderen met spinnen werkzaam waren en hij aan een ander gedeelte van deze stad zijne voornaamste werkplaats is hebbende en bovendien voor eene kleine huur een ander dergelyk llocaal alhier kan bekomen*. Met andere woorden, de goede Gersen kon weleens een beetje overdrijven, want de gemeente had hem minstens sinds 1814 flink gesteund door hem ruimte ter beschikking te stellen. En een paar maanden later in 1814 vroeg en verkreeg hij het recht gebruik te maken van een deel van de stadswal om zijn groeiende touwslagerij op te kunnen uitoefenen. Hoe kwam deze actieve zakenman er in 1815 nu toe om huilerig te smeken om betaling van de rekening uit 1810? Het ging om een bedrag van f 254,—; een kleinigheid zo te zien, als u tenminste vergeet dat er in die tijd velen waren die met zo'n bedrag als jaarsalaris moesten zien rond te komen. Als we het met alle geweld willen uitdrukken in onze inflatieguldens dan komen we dunkt me zo rond het wettelijk voorgeschreven minimuminkomen uit. Dat maakt het veel begrijpelijker dat Gersen zeurde om zijn geld. Temeer daar hij klaagde te zijn geruïneerd. Dat lijkt me overdreven, maar wie weet? Misschien schreef hij ook omdat hij voorrang wilde hebben van betaling. De gemeente zou immers eerst de rekeningen van vóór 1810 betalen. Hij behoefde zich echt geen zorgen te maken dat er aan de juistheid van zijn nota werd getwijfeld. Dat kwam nogal

eens voor. De leverancier had bijvoorbeeld geen ijzeren bewijs ter beschikking en moest dan maar hopen dat de ambtenaren en burgemeesters hem geloofden. Maar Gersens rekening deugde aan alle kanten. En toch kronkelde hij dit request

Aan de WelEdele Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Utrecht.

WelEdele Heeren!

Men vergunne mij, dat ik mij thans tot U Burgervaderen wende, tot U, dien het afdragen der bange tranen van leed en tegenspoed, zoo vaak den zoetsten wel-lust gaf. UWelEdele achtbaare Heeren zal reeds bekend zijn, dat het weinige slechts, hetwelk ik door vlijt en spaarzaamheid had bijeen verzameld, en tot de onomgangelijkste noodwendigheid behoorde tot voort-zetting mijner mattenfabriek, mij ten eenemaale is ont-roofd, en daardoor buiten staat ben gesteld, om deze, voor de Maatschappij niet alleen belangrijke fabriek voort te zetten; maar, hoezeer moeten niet de huisge-zinnen mijner arme werklieden en kinderen zelfs hier-van de gevolgen gevoelen en betreuren, en de Maat-schappij ontstootken zijn, daarvan het gewenschte nut te trekken. Neen zeker WelEdele achtbaare Heeren Burgemeesteren ik mag, ja ik kan niet onbescheiden zijn: maar dewijl er niets meer voor mij overig is, wende ik mij tot U, o WelEdele achtbaare Heeren, om U WelEdelen allerootmoedigst te bidden, mij, mijne nog te goed hebbende gelden, voor reeds zoo lange aan den lande afgeleverde goederen in het jaar achttien-honderd en tien, bedragende de somma van twee honderd vier en vijftig guldens en elf stuivers waare het mogelijk te doen geworden.

De billijke aanspraak, de gewijde rechten der menschheid wachten niet alleen op uwer aller mede-doogen, maar ook op eene dadelijke hulp en onder-steuning. Reeds meer malen, WelEdele achtbaare Heeren Burgemeesteren! hebben Uwe goedheid, mij zoo zeer getroffen, dat ik mij niet bedwingen kan U WelEdele achtbaare Heeren thans openlijk mijn reinsten dank voor deze zoo genoeglijke bliken van Uwe goedheid op het ernstigst te betuigen, terwijl ik tevens U WelEdele achtbaare Heeren! op het plechtigst durve verzekeren, mij Uwe bewezene gunst hoe langer hoe meer waardiger te maken.

En U WelEdele achtbaare Heeren! dien het lot van Uwen Natuurgenoot (zo noemde men toen een medemens!) nog soms een reine traan kan ontlokken, zal eene glanzende eeuwigheid, aam geene zijde van het statig graf verrukkend tegenstralen, die zich vaak boven dit toneel van wentelingen van leed en jammeren verheft, en daar met eenen vervoerden blik het loon van uwe grootsche en edele daden vinden.

*'t Welk doende
Hendrik Adrianus Gersen*

Wat een gevele en gesmeer. Terwijl hij niet om een genadegave vroeg maar om geld dat hem echt toekwam. Dit is geen schuldeiser maar een schuldsmecker. Toen kenden de mensen tenminste nog de verhoudingen, was er nog eerbied voor het gezag enzo. Ja ja, maar je zult zelf verplicht zijn om op die manier je te vernederen voor je broodje!

De Meern

P. D. 't Hart

1) Vrijwel iedereen die een beroep of bedrijf uitoefende moest sinds 1806 een patent kopen d.w.z. belasting betalen naar rato van zijn omzet en het aantal personeelsleden dat hij in dienst had. In patentregisters werd keurig (?) aantekening gehouden van de betaalde sommen, met vermelding van de naam en het beroep van de betrokkene, later ook van het adres en de omzet van het winkelbedrijf.

Het materiaal voor dit verhaal heb ik verzameld uit de notulen van het stadsbestuur en de bijbehorende stukken, de volkstelling van 1813 en de patentregisters, alles in het G.A. te Utrecht.

AMERONGEN

MONUMENTENJAAR BOUWT EEN VERENIGING

In februari van het vorig jaar eindigde ik de kennismaking met de Stichting Historische Kring IJsselstein door de hoop uit te spreken nog in dat jaar nieuwelingen in het Zuidoosten van Utrecht te kunnen voorstellen. Dat dit niet meer gelukt is, valt weliswaar ook aan de beperkingen van de redactie te wijten, maar bovendien heeft kasteel Amerongen natuurlijk veel energie opgeëist van de historisch geïnteresseerden in die hoek van de provincie, met recht en gelukkig ook met goed resultaat. Anderzijds kan men ook stellen dat deze affaire er juist toe heeft bijgedragen dat de plannen om in Amerongen een historische vereniging op te richten sneller vorm kregen.

Die plannen waren ontstaan in 1975. Al twee winters had het Nut, in het kader van de cursusprojecten die de Culturele Raad in de provincie uitzet, o.a. een cursus georganiseerd over de historie van Amerongen. Die werd opgeluisterd door dia's van een geboren en getogen inwoner, al jarenlang wethouder, een man die een indrukwekkende verzameling prentbriefkaarten en andere afbeeldingen van oud-Amerongen heeft opgebouwd. Bij deze avonden kreeg hij medewerking van een welbekende ambtenaar van de Provinciale Planologische Dienst - in deze bijdragen heb ik me nu eenmaal aangewend geen namen te noemen; in het Jaarboek 1973 wees ik hem aan als iemand die zelfs van vijf verenigingen lid was. In 1975 trok een dergelijke dia-avond in het Nut veel publiek. Toen opperde de notaris het idee om een oudheidkamer in te richten. Het begin daarvoor lag om zo te zeggen te wachten in een timmerwerkplaats, waarvan de baas al in '49 was gestorven, maar die door diens vrouw precies in de oude staat gelaten was. Toen zij in '75 overleed bleken de erfgenamen gelukkig bereid de hele inrichting af te staan. Die werd voorlopig in de kelders van het gemeentehuis opgeborgen.

Dat oudheidkameridee had wel weerklank gevonden onder de Nutsbezoekers; alleen was 't zo jammer dat

zich onder hen veel meer nieuwbakken Amerongers dan echte oude bevonden. Die moesten toch ook warm te krijgen zijn voor behoud van het karakter van hun dorp? Dat lukte boven verwachting met de volgende actie. In het Monumentenjaar moest natuurlijk ook in Amerongen iets zichtbaars tot stand komen. Zo ontstond het idee om de pomp op het Marktplein te restaureren. Onder leiding van het VVV is daarvoor in augustus een klinkend feest gehouden in het dorp en in de kasteeltuin, waaraan het hele dorp in historische kledij heeft meegedaan en dat veel bekijks van buiten heeft getrokken. Van de opbrengst plus de bijdrage die de gemeente beschikbaar stelde is die pomp dan ook hersteld.

Na deze lange inleiding gaan we op de avond van 28 oktober 1976 in Amerongen kijken hoe zich de nieuwe vereniging aan een aantal genodigden presentteert. Sinds de 14e september is ze er namelijk echt, toen bovengenoemde notaris de akte van de Heemkundige Stichting „Amerongen“ verleed. Als we eerst wat rondlopen in de Raadszaal, zien we allerlei voorwerpen uitgesteld: timmermangereedschap, ansichten, oude schoolattributen en spullen die vroeger in het huishouden gebruikt werden. Van een stel oude veilingbiljetten weet iemand ons te vertellen dat de notaris z'n hele collectie, met biljetten vanaf 1801, aan de toekomstige oudheidkamer heeft geschonken. Geen wonder dat we de nieuwe museumconsulente voor onze provincie ook onder de gasten zien. Dan schikt het negenkoppige bestuur zich achter zijn tafel. De voorzitter (de al genoemde prentenverzamelaar) zet eerst de doelstellingen van de nieuwe stichting uiteen:

— verwerving, onderhoud, restauratie en registratie van roerende en onroerende objecten, die van belang zijn of kunnen worden voor de historie van Amerongen